

УДК 101.8.9+378.4(477-25)НаУКМА
DOI: 10.18523/2617-1678.2022.9-10.23-33

Ткачук М. Л.
<https://orcid.org/0000-0003-3944-4437>

ВНЕСОК ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ НАН УКРАЇНИ У РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА В НАУКМА

У статті вперше в науковій літературі висвітлено місце і роль Інституту філософії імені Г. С. Сковороди Національної академії наук України у становленні й розвитку кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), створеної у 1992 р., та її освітніх програм. Акцентуючи увагу на вагомій ролі науковців Інституту філософії в актуалізації інтелектуальної спадщини та інституційної пам'яті славетної Києво-Могилянської академії (КМА, 1615–1817), стаття увиразнює безпосередню долученість учених-філософів НАН України до відродження Києво-Могилянської академії у статусі сучасного університету, розпочато того 30 років тому групою українських науковців та освітян на чолі з В'ячеславом Брюховецьким, і підготовки перших в Україні бакалаврів і магістрів філософії. Розкриваючи головну мету кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА – формування нового покоління українських філософів, чий фаховий рівень відповідає сучасним західним стандартам, авторка фокусує увагу на сформованій у співпраці з науковцями Інституту філософії моделі філософської освіти, новаторській для пострадянської доби. Ця модель ґрунтується на поєднанні загальногуманітарної і професійної підготовки, навчального процесу і наукових студій, глибокого знання студентами як історії, так і сучасних напрямів і течій філософської думки, класичних і новітніх філософських періоджерел, належному опануванні іноземних мов із метою безпосереднього вивчення оригінальних пам'яток світової та вітчизняної філософської думки, а також новітньої дослідницької літератури. Окреслюючи доробки провідних фахівців Інституту в царині викладання й реалізації філософських освітніх програм НаУКМА, авторка доводить, що їхня багаторічна співпраця з університетом стала не лише однією з фундаментальних засад могилянської філософської школи, а й потужним стимулом професійного розвитку і творчої самореалізації інститутських колег.

Ключові слова: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Києво-Могилянська академія, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), філософія, релігієзнавство, освіта.

2021 і 2022 роки виявилися особливо рясними на ювілеї, що мають безпосередній стосунок до кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія», її історії та сьогодення. Минулого року, зокрема, виповнилося 30 років із дня проголошення української Незалежності й, відповідно, прийняття історичного державного рішення щодо відродження Києво-Могилянської академії у статусі сучасного університету. Торік

філософська спільнота вшанувала також 90-ту річницю з дня народження видатного українського історика філософії Вілена Горського (1931–2007) та 75-річчя Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. У цьогорічному переліку знаменних подій не можна оминути увагою ще кількох ювілеїв – 300-ї річниці з дня народження славетного українського мислителя Григорія Сковороди (1722–1794), а також 30-річчя з дня відкриття Національного універ-

ситету «Києво-Могилянська академія», його першого факультету (гуманітарних наук) та одної з перших кафедр – філософії та релігієзнавства.

Що ж об'єднує зазначені ювілеї та надає їм особливої значущості в колективній свідомості не лише могилянців, а й усієї української філософської спільноти? Спробуймо відповісти на це запитання, згадавши одну з найважливіших сторінок у розбудові освіти, науки та культури незалежної України, пов'язану з відродженням славетного Київського Атенею...

Як відомо, історія цього першого і тривалий час єдиного не лише на українських, а й на східноєвропейських теренах православного вищого навчального закладу сягає заснування у жовтні 1615 р. на київському Подолі братської «греко-словенської» школи, потому об'єднаної митрополитом Петром Могилою з фундуванням ним Лаврським латиномовним училищем і трансформованої восени 1632 р. у Києво-Могилянський колегіум (згодом – академію). Поєднуючи функції навчального закладу, наукової інституції та культурно-мистецького осередку, протягом XVII–XVIII ст. Києво-Могилянська академія виховала чимало видатних інтелектуалів, учених, церковних і світських діячів. Саме в її стінах уперше на вітчизняних теренах зародилися й зміцніли академічне середовище, паростки національної культури та духовності. Саме у Києво-Могилянській академії було зроблено й перші вагомні кроки щодо подолання упередженості східнослов'янських культур до раціонального осягнення світу, прилучення до загальноєвропейського філософського дискурсу і західних стандартів філософської освіти (Ткачук, 2000, 2002, 2011b, 2014).

Здобутки могилянців у освітянській, науковій і культурній сферах були примножені у XIX – на початку XX ст. Київською духовною академією (1819–1924), наступницею КМА. Відкритий у стінах Києво-Братського монастиря 1819 р. унаслідок реорганізації Київської Академії, що тривала з 1817 р., цей вищий богословський заклад, як з'ясовано протягом останніх кількох десятиліть, відзначився на багатьох ділянках філософського пізнання, у підготовці філософських кадрів і розвитку філософської культури не лише на теренах України, а й далеко за її межами (Ткачук, 2000, 2011c).

На жаль, більшовицька влада не була по-блажливо до «розплідника попівства» і «заповідника мракобісся», припинивши діяльність Київської Академії й доклавши рук до значної руйнації пов'язаної з нею місцини пам'яті –

історичного комплексу будівель Києво-Братського монастиря. Поступове повернення видатного осередку освіти й науки до історії української культури розпочалося лише в повоєнні роки, зокрема й за безпосередньої ініціативи та участі створеного у 1946 р. Інституту філософії АН УРСР, який започаткував комплексне фахове вивчення філософських курсів києво-могилянських професорів.

Спорадичні кроки у цьому напрямі, що їх здійснювали співробітники інститутського відділу історії філософської і суспільної думки України з початку 1950-х рр., були продовжені у 1960-х і набули систематичного та цілеспрямованого характеру завдяки ініціативі директора Інституту філософії у 1962–1968 рр. Павла Копніна (1922–1971) і підтримці його наступника у 1968–2001 рр. Володимира Шинкарука (1928–2001). Зусиллями дослідницької групи на чолі з Валерією Нічик (1928–2002), яка працювала в Інституті філософії упродовж 50 років, пройшовши шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу історії філософії України, з кінця 1960-х рр. велася наполеглива робота з дешифрування, перекладу і публікації рукописних курсів Києво-Могилянської академії з логіки, фізики (натурфілософії), метафізики, етики. Валерія Нічик і члени її групи (Марія Кашуба, Ярослава Стратій, Мирослав Рогович, Володимир Литвинов, Ігор Захара, Іван Паславський та ін.) ще за пізньорадянських часів видали значну кількість наукових праць (монографій, статей, перекладів), присвячених їхньому аналізу (Горський, 2011a, с. 305–306). Крім того, не можна не згадати активної участі Інституту філософії АН УРСР у підготовці на початку 1970-х низки видань, присвячених 250-річному ювілею з дня народження Григорія Сковороди (1722–1794): згодом ім'я видатного українського мислителя, надане Інституту філософії у 1997 р., символічним чином увічнить міцний зв'язок між цією установою Національної академії наук України та його Alma Mater, Києво-Могилянською академією.

Отже, якщо зважити на вагому роль Інституту філософії в актуалізації києво-могилянської інтелектуальної спадщини та інституційної пам'яті протягом другої половини XX ст., не видається дивною тісна й безпосередня долученість його науковців до відродження Києво-Могилянської академії у статусі сучасного університету, розпочатого 30 років тому за ініціативою низки українських науковців-гуманітаріїв на чолі з відомим літературознавцем (тоді – завідувачем відділу теорії літератури Інституту

літератури АН України) В'ячеславом Брюхо-вещьким.

Варто зазначити, що омріяна багатьма ідея відродження Києво-Могилянської академії набула реальних обрисів і умов для реалізації лише із здобуттям Україною 24 серпня 1991 р. статусу суверенної демократичної держави, розбудова якої потребувала усвідомлення провідної ролі освіти в суспільних трансформаціях доби та практичних кроків щодо створення принципово нового, позбавленого пут «радянщини» освітнього середовища. Тож не дивно, що вже в перший місяць із дня проголошення української Незалежності, 19 вересня 1991 р., Верховна Рада України ухвалила рішення про відновлення діяльності КМА на її історичній території у статусі Університету «Києво-Могилянська академія» (УКМА). А вже за рік було завершено підготовчий, чи не найважчий, етап організаційної роботи, що уможливило офіційне відкриття університету 24 серпня 1992 р.

Будівничі нової Могилянки, зорієнтовані на досвід провідних західних університетів і переконані в тому, що сучасний університет потребує сучасної, відповідної світовим стандартам, філософської освіти, від самого початку мали у планах підготовку бакалаврів гуманітарних, суспільних і природничих наук, а також магістрів із відповідних спеціальностей, з-поміж них – із філософії та релігієзнавства. Тож логічно, що серед перших кафедр УКМА було створено кафедру філософії та релігієзнавства, яка розпочала свою діяльність 15 червня 1992 р. Першим у її історії завідувачем (1992–2000) став відомий філософ та історик філософії, доктор філософських наук, професор Вілен Горський¹.

Попередня фахова діяльність Вілена Сергійовича, як відомо, була пов'язана з Інститутом філософії АН УРСР, де він працював із вересня 1963 р., здобувши визнання як один із провідних українських істориків філософії². У грудні 1991 р. Вілен Горський отримав, нарешті, давно заслужену посаду головного наукового співробітника, а в січні 1992 р. очолив сектор філософської думки Київської Русі у рідному для нього відділі історії філософії в Україні. Демократизація суспільного життя і структурні зміни, що відбувалися в Інституті філософії на початку 1990-х рр., відкривали можливості для фахової самореалізації і здійснення давніх задумів; тож, як часто згадував Вілен Сергійович, свої тогочасні плани він пов'язував із подальшою інсти-

тутською діяльністю й не очікував від життя жодних суттєвих змін.

І все ж таки, доля піднесла йому «сюрприз» у вигляді несподіваної для нього пропозиції від керівництва відроджуваної у статусі сучасного університету Києво-Могилянської академії створити й очолити кафедру філософії та релігієзнавства. Зрозуміло, що наважитися на такий карколомний крок у 60-річному віці, маючи за плечима 30 років роботи в Інституті філософії, а попереду – усталені й чітко окреслені життєві й творчі плани, було нелегко, однак В'ячеслав Брюховецький знайшов ті слова і мотиви, що переконали і спонукали до рішучих дій. У дружній розмові він запропонував майбутньому завідувачеві захопиту й амбітну перспективу виховати нове покоління філософів, яке відповідає його, Вілена Сергійовича, ідеалам, і запевнив у цілковитому невтручанні у цей процес із боку університетського керівництва (Горський, 2011b, с. 272). Відмовитися від такої спокусливої пропозиції Вілен Горський, за його власним зізнанням, не міг, тож 6 червня 1992 р. перейшов до постійного складу співробітників Могилянки, яка готувалася до першого у своїй новітній історії набору студентів.

Підсумовуючи перше десятиріччя в історії НаУКМА, В'ячеслав Брюховецький мав усі підстави констатувати, що на початку 2000-х (а тим паче, у пізніші часи) відродження Києво-Могилянської академії вже було би неможливим (Брюховецький, 2002). Безпосередня підпорядкованість у 1990-х рр. Кабінету Міністрів України і статус самоврядного (автономного) державного вищого навчального закладу надавали УКМА (з травня 1994 р. – НаУКМА, Національний університет «Києво-Могилянська академія») реальні свободи й можливості для розбудови нового для пострадянського простору типу університету. «Освячені» статутом експериментальні навчальні плани та програми, індивідуальні нормативи організації навчально-наукового процесу (саме так, із наголосом на нерозривній єдності освіти й науки), цілковита свобода завідувачів новостворених кафедр у формуванні їхніх кадрових складів – усе це створювало надзвичайно сприятливі умови для енергійної й успішної розбудови відродженого університету, зокрема й кафедри філософії та релігієзнавства.

Достатньо зазначити, наприклад, що у першому постійному професорсько-викладацькому складі філософської кафедри НаУКМА було лише три особи – професор-завідувач (Вілен Горський) і два доценти (Валентин Гусев і Анатолій Тихолаз). Сьогодні такий штат важко

¹ Докладніше про нього: (Ткачук, 2011а; Ткачук, & Юринець, 2011).

² Докладніше про це див.: (Ткачук, 2016).

увити (згідно з чинним законодавством у сфері вищої освіти, відкриття кафедри передбачає наявність мінімум п'яти викладачів у її постійному складі), однак для Могилянки 1990-х не було нічого неможливого. Як неодноразово зізнавався Вілен Сергійович, в особах Валентина Івановича Гусева та Анатолія Георгійовича Тихолаза, які перейшли до штату УКМА в серпні–вересні 1992 р. з кафедри історії філософії та логіки Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (КДУ), йому неймовірно пощастило мати не просто колег, а справжніх «спільників» у всіх справах і започаткуваннях (Горський, 2011b, с. 272). Дещо згодом, пропрацювавши з лютого до червня 1994 р. старшим викладачем кафедри філософії та релігієзнавства за сумісництвом, на початку вересня 1994-го до цього суголосного мікроколективу «спільників» мала честь долучитися й авторка цих рядків, перейшовши до складу постійних викладачів УКМА з тієї ж кафедри КДУ. Прикметно, що цей «штатний квартет» почав поступово розширюватися лише після першого випуску бакалаврів (1992–1996 рр.), однак це не створювало жодних проблем ані для навчальної роботи кафедри, ані для її наукового життя, активного і насиченого з перших років.

Річ у тім, що у візії «спільників» на чолі з Віленом Горським було важливим залучити до роботи на кафедрі не стільки спеціалістів широкого профілю, готових забезпечувати стандартний набір філософських дисциплін, скільки фахівців у певній сфері філософського знання, науковців, спроможних до розроблення та викладання унікальних авторських курсів (характеризуючи такий підхід, Вілен Сергійович зазвичай жартував: «У нас не ширпотреб, а індпошив!»). Такий підхід якнайкраще відповідав головній меті новоствореної кафедри – формуванню нового покоління українських філософів, відповідних за рівнем своєї фахової підготовки до західних стандартів. Спираючись на засадничі для тогочасного університету принципи *liberal arts education*, Вілен Горський і його однодумці спромоглися розробити ефективну модель філософської освіти, ґрунтовану на поєднанні загальногуманітарної і фахової підготовки, навчального процесу і наукових студій, забезпеченні всебічного знання студентами як історії, так і сучасних напрямів і течій філософської думки, вивченні класичних і актуальних філософських першоджерел, набутті майбутніми бакалаврами і магістрами належної мовної підготовки, здатної сприяти ознайомленню майбутніх фахівців із новітньою дослідницькою літературою й оригі-

нальними пам'ятками світової та вітчизняної філософської думки. Очевидно, що такий підхід і цілковита свобода у формуванні кадрового складу кафедри філософії та релігієзнавства передбачали долучення до її роботи як гостьових іноземних професорів, так і близьких за духом та шанованих у штатному мікроколективі колег з інших філософських осередків – передусім з Інституту філософії НАН України.

Налаштованості кафедри на тісну співпрацю з профільним академічним інститутом особливо сприяла й та обставина, що влітку 1992 р. першим проректором Могилянки з наукової роботи став член-кореспондент (згодом – дійсний член) НАН України Мирослав Попович (1930–2018). Фахова і творча діяльність цього видатного філософа і вченого нерозривно пов'язана з Інститутом філософії: вступивши до його аспірантури у 1956 р., він працював тут протягом усього подальшого життя, зокрема й як його очільник у 2002–2018 рр. Знавець історії української культури, відомий сквородинознавець, один із засновників і голова першого осередку Народного руху України за перебудову, Мирослав Попович був одним із тих діяльних інтелектуалів, які не лише співчували ідеї відродження Києво-Могилянської академії, а й на початку 1990-х заходилися втілювати її у життя. Не на словах, а доводячи справою, він залишався одним із тих, хто своєю працею закладав міцний освітній, науковий і ціннісний фундамент нового українського університету. Через неможливість поєднувати інститутську діяльність з адміністративними обов'язками в УКМА Мирослав Володимирович мусив невдовзі залишити проректорську посаду, однак як викладач і науковець до останніх днів життя активно співпрацював з університетом і був дотичним до багатьох важливих могилянських звершень, заходів і подій. Професор кафедр філософії та релігієзнавства і культурології, він запам'ятався кільком поколінням студентів НаУКМА своїми курсами «Історія та філософія культури», «Філософія науки та культури», «Аналітична філософія», «Критичне мислення», «Історія культури України», «Символіка християнської культури» та ін. Що ж до його активної участі в науковому житті Могилянки, то вона гідна стати предметом спеціальної розвідки. Недаремно в рік 400-ліття Києво-Могилянської академії Мирослава Поповича було обрано почесним професором НаУКМА (18 червня 2015 р.), а його інавгураційною лекцією (Попович, 2015) було урочисто відкрито ювілейний 2015/2016 навчальний рік.

Вагомий внесок у розбудову філософської освіти в НаУКМА належить видатному філософу і культурологу професору Сергію Кримському (1930–2010). Однокурсник Мирослава Поповича, він прийшов на посаду лаборанта Інституту філософії АН УРСР роком пізніше – 1957-го. Займаючись спершу науково-допоміжною роботою, наприкінці 1950-х – на початку 1960-х Сергій Борисович брав активну участь у підготовці відомого «Нарису історії філософії на Україні» (Острянин, 1966), під час якої мав нагоду ознайомитися зі значною кількістю першоджерел і архівних документів, а також «намацати» чимало цікавих і значущих для подальших фахових розмислів і узагальнень тем з історії української культури, філософської та суспільно-політичної думки України. Саме тих часів сягало й шанобливе і захоплене ставлення Сергія Кримського до історії та спадщини Києво-Могилянської академії, що особливо зміцніло на початку 1970-х рр. у процесі спільної з Мирославом Поповичем та Іваном Драчем роботи над біографічною книжкою про вихованця КМА Григорія Сковороду³. Тож чи міг він залишитися осторонь такої важливої справи, як відродження Києво-Могилянської академії, цієї, кажучи його словами, «фортеці української духовності» (Кримський, 2005), у статусі сучасного університету? Відповідь очевидна: від середини 1990-х до середини 2000-х співпраця Сергія Борисовича з Могилянкою була надзвичайно тісною та різноманітною. Головний науковий співробітник Інституту філософії, він особливо пишався своєю посадою професора кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, адже постійне живе спілкування з могилянською молоддю і колегами надихало його на нові й нові творчі звернення. Стіни Могилянки досі пам'ятають ті бурхливі овації, якими супроводжувалася кожна лекція Сергія Кримського зі звичайного, здавалося б, курсу філософії, який він читав для студентів-гуманітаріїв (зокрема й філософів), інформатиків та природничників. На особливу згадку заслуговує і його курс «Філософія як смислотворчість життя» для майбутніх магістрів філософії, прочитаний уперше в 1996 р. Принципи духовності ХХ ст., колізії людської екзистенції, метафізика долі й людська діяльність, «світодрама» добра і зла, унікальність особи й дар любові, ціннісно-смысловий універсум,

форми освоєння світу (гнозис, міф, мудрість і трагедія знання), архетипи української культури, цивілізаційний і персоналістський аспекти все-світньої історії, граничні проблеми сучасної цивілізації – як засвідчує програма згаданого курсу, що збереглася в архіві кафедри, ці ключові для відомих праць Сергія Кримського кінця 1990-х–2000-х рр. теми і сюжети зростали, значною мірою, і проходили свою апробацію саме у стінах Могилянки.

Від першого навчального року працював у Могилянці й відомий український філософ, один із провідних вітчизняних фахівців з етики, естетики, філософії та історії культури, науковець із 43-річним стажем роботи в Інституті філософії НАН України (1972–2015), його головний науковий співробітник професор Віктор Малахов. Тісна і плідна співпраця Віктора Ароновича з кафедрою філософії та релігієзнавства НаУКМА тривала 23 роки (1992–2015). Могилянські студенти 1990-х слухали його курси філософської пропедевтики, етики й естетики, натомість для їхніх наступників він був передусім улюбленим викладачем етичних дисциплін, які читав у бакалавраті та магістратурі за спеціальністю «Філософія» («Етика», «Моральна свідомість», «Етика та філософія діалогу: М. Бубер, Е. Левінас, М. Бахтін»). На основі передусім могилянських лекційних курсів складено широко відомі й неодноразово перевидані підручники Віктора Малахова «Етика» (Малахов, 2000) та «Етика спілкування» (Малахов, 2006). Про його щирі прихильність до Могилянки свідчить той факт, що навіть після завершення викладацької та наукової діяльності в Україні Віктор Аронович не перериває зв'язків ані з колегами з кафедри філософії та релігієзнавства, ані з могилянським Центром європейських досліджень і пов'язаним із ним видавництвом «Дух і Літера».

Із перших років відродження КМА активну участь в освітній діяльності кафедри філософії та релігієзнавства бере Анатолій Єрмоленко, один із провідних сучасних українських філософів, член-кореспондент НАН України, директор Інституту філософії з 2018 р. З-поміж чинних науковців Інституту, які співпрацювали з кафедрою у різні роки, Анатолій Миколайович має найбільший викладацький стаж у НаУКМА, початок якого сягає 1993 р. У доробку професора – курси «Німецька класична філософія» та «Філософія духу Гегеля», прочитані у 1990-х рр. для студентів бакалаврської програми, а також магістерські курси «Комунікативна практична філософія» (має статус нормативної дисципліни з 1996 р.) та «Марксизм і неомарксизм» (викладали

³ Написана до 250-річного ювілею видатного українського мислителя, що святкували у 1972 р., ця книжка виявилася настільки невідповідною радянсько-партократичним канонам сквородинознавства, що побачила світ лише у 1984 р. (Драч та ін., 1984), до того ж у цензурованому й скороченому вигляді.

у 1996–2020 рр.). Варто зазначити, що популярний серед українських студентів-філософів підручник-хрестоматія Анатолія Єрмоленка «Комунікативна практична філософія» (Єрмоленко, 1999), що ознайомлює із поглядами чільних представників цього актуального філософського напряму та розкриває зміст і сутність парадигмального повороту від філософії свідомості до філософії комунікації, укладено саме за матеріалами його авторського курсу, розробленого для запровадженної у 1996 р. магістерської програми за спеціальністю «Філософія» в НаУКМА.

Зважаючи на значну увагу кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА до прищеплення студентам як глибокого знання класичних філософських першоджерел, так і адекватних уявлень про сучасні напрями й течії західної філософської думки, цілком природними видаються наявність у її навчальних планах відповідних нормативних і вибіркових дисциплін та залучення до їх викладання фахівців, добре обізнаних із зазначеною проблематикою. Важливим кроком у цьому напрямі, зробленим у перші роки розбудови кафедри, стало запровадження бакалаврського курсу «Панорама сучасної західної філософії», розробленням і читанням якого тривалий час (до 2008 р.) опікувалися науковці Інституту філософії НАН України – доктор філософських наук, професор Євген Бистрицький (у 1993–1998 рр. працював у НаУКМА на посаді доцента; наприкінці 2000-х викладав курс філософії у Докторській школі НаУКМА), кандидати філософських наук Степан Кошарний (1947–2004) і Роман Кобець (до середини 1990-х рр. до викладання зазначеної дисципліни долучався й Анатолій Єрмоленко). Значну зацікавленість студентів викликали й відповідні дисципліни магістерської програми «Філософія», започаткованої у 1996 р. – зокрема «Феноменологічна філософія: Е. Гуссерль» (авторський курс Степана Кошарного) та «Герменевтична феноменологія: М. Гайдеггер, Г. Г. Гадамер, П. Рікер» (авторський курс Романа Кобця). Серед курсів з історії сучасної західної філософії, пропонованих студентам НаУКМА наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр., був і курс Оксани Йосипенко (тоді – кандидата, нині – доктора філософських наук, старшого наукового співробітника інститутського відділу історії зарубіжної філософії) «Проблема тексту в філософії французького постмодернізму». Актуальній проблематиці зарубіжної філософії було присвячено й інші курси Оксани Йосипенко, які читали в НаУКМА протягом її понад десятилітньої співпраці з кафедрами філософії та релігієзнавства й культурології, –

«Мова філософії та філософія мови», «Філософія мови: актуальні проблеми», «Структуралізм». Не було такого випадку, щоб студенти магістерської програми «Філософія» не записалися на ексклюзивний курс «Філософія прагматизму», який читає в НаУКМА з 2011 р. професор Ніна Поліщук – провідний співробітник Інституту філософії й найвідоміший український фахівець із цієї проблематики. Успіху курсу сприяє та обставина, що цей напрям сучасної філософії опановують шляхом аналізу та інтерпретації англійських першоджерел, під час яких майбутні магістри філософії здобувають навички перекладу та коментування оригінальних філософських текстів.

Із перших років відродження КМА і до 2013 р. науковці Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України забезпечували також викладання курсів класичної та неklasичної логіки для студентів-філософів. У різні роки з кафедрою співпрацювали професор Валентин Омелянич, доценти Сергій Васильєв (1937–2001), Андрій Васильченко, Володимир Навроцький.

Розробленням нормативної дисципліни «Естетика» в НаУКМА певний час опікувалася кандидат філософських наук і багаторічний співробітник Інституту філософії Тетяна Чайка. Поряд із цим предметом з кінця 1990-х до середини 2000-х рр. вона викладала вибіркові курси «Образ святості в культурі Київської Русі» та «Голокост в Україні: історія, психологія, етика», а також активно долучалася до наукових заходів кафедри філософії та релігієзнавства.

Систематичну співпрацю з НаУКМА, розпочату на початку 2000-х рр., досі підтримують відомі науковці Інституту філософії НАН України, доктори філософських наук Сергій Йосипенко та Ольга Гомілко. Працюючи на кафедрі культурології, а згодом – на кафедрі філософії та релігієзнавства, у різні роки Сергій Йосипенко (нині – завідувач відділу історії філософії України, заступник директора Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України) читав у НаУКМА курси «Теорія комунікацій», «Масова культура», «Філософія Григорія Сковороди» та ін. Нині він викладає майбутнім магістрам філософії нормативну дисципліну «Філософська проблематика ранньоукраїнської модерності». Ольга Гомілко понад десять років забезпечувала викладання нормативних курсів філософії для студентів різних спеціальностей НаУКМА (зокрема й гуманітарних), а також читала вибіркові дисципліни «Філософія музики», «Філософія тілесності», «Тваринний світ у сучасному філософському

дискурсі». Популярним серед студентів магістерської програми «Філософія» протягом багатьох років залишається її авторський курс «Онтологія тілесності».

Понад десять років тривала викладацька діяльність у НаУКМА званого українського філософа, одного з провідних науковців Інституту філософії (нині – завідувача відділу філософії культури, етики та естетики) професора Сергія Пролєєва: у 2005–2016 рр. він викладав аспірантам і здобувачам усіх спеціальностей загальний курс філософії⁴. Готуючи слухачів до складання відповідного кандидатського іспиту, цей курс виконував також важливу функцію консультаційно-експертної підтримки дисертаційних досліджень у контексті їх методологічного обґрунтування, тож завжди мав гарні відгуки і сприймався в аспірантському середовищі НаУКМА зі щирим зацікавленням.

З-поміж тих фахівців Інституту філософії, хто у 1990-х рр. забезпечував викладання філософських дисциплін для студентів нефілософських спеціальностей, згадаймо передусім професора Валентина Крисаченка: поряд із загальним курсом «Філософія» предметом його авторських розробок були курси «Філософські проблеми екології» та «Філософські проблеми біології». У 2009–2011 рр. студенти факультету природничих наук мали змогу слухати курс «Філософські питання фізики», розроблений головним науковим співробітником Інституту філософії й за сумісництвом професором кафедри фізико-математичних наук НаУКМА Володимиром Кузнєцовим. Довготривалу співпрацю з філологічними кафедрами НаУКМА мав провідний науковий співробітник відділу історії філософії України Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України професор Володимир Литвинов. Відомий латиніст, перекладач і дослідник, із перших років відродження НаУКМА Володимир Литвинов викладав студентам різних спеціальностей латинську мову.

Важливо зазначити, що початкова концепція розбудови новітньої Києво-Могилянської академії передбачала підготовку фахівців не лише з філософії, а й із релігієзнавства. Це було відображено як у назві кафедри, так і в перших її навчальних планах, а також у переліку можливих напрямів підготовки. Зрозуміло, що створення окремої спеціалізації і перспектива запровадження нової тоді спеціальності «релігієзнавство» зумовлювали потребу у кваліфікованих наукових кадрах, дати які могло переважно Від-

ділення релігієзнавства Інституту філософії АН України, очолюване провідним українським фахівцем у цій сфері гуманітарних наук, на той час – заступником директора і завідувачем відділу філософії релігії професором Анатолієм Колодним. Прийнявши запрошення В'ячеслава Брюховецького і Вілена Горського на посаду професора (за сумісництвом) й обіймаючи її протягом 1992–2006 рр., від першого ж навчального року Анатолій Колодний із великою енергією і натхненням узявся за створення фундаменту релігієзнавчої освіти в НаУКМА. До цієї роботи впродовж 1990-х рр. він поступово залучив і низку інших знаних співробітників Відділення релігієзнавства – Бориса Лобовика (1923–1999), Петра Косуху (1935–1996), Петра Яроцького, Людмилу Филипович, Олександра Сагана, Сергія Головащенко⁵ та ін. Силами цих фахівців у 1990-х було розроблено і впроваджено низку базових і професійних релігієзнавчих дисциплін – «Основи релігієзнавства» (Анатолій Колодний, Сергій Головащенко), «Релігієзнавство-1» і «Релігієзнавство-2» (Анатолій Колодний), «Релігія як суспільний феномен» (Борис Лобовик), спецсеминар із Біблії, «Історія християнства» (Сергій Головащенко), «Релігійна духовність українців» (Анатолій Колодний), «Історія релігії в Україні» (Петро Яроцький, Анатолій Колодний), «Філософія релігії» (Олександр Саган), «Соціологія релігії», «Протестантизм» (Петро Косуха), «Нетрадиційні релігійні культури», «Історія релігії», «Історія релігій Сходу», «Неорелігії світу» (Людмила Филипович) та ін. Попри те, що відкрити у 1990-х рр. спеціальність «Релігієзнавство» так і не вдалося (з незалежних від НаУКМА причин), релігієзнавчі дисципліни (нормативні та вибіркові) добре «прижилися» на могилянському ґрунті й завжди мали «попит» не лише в гуманітаріїв, а й у студентів інших спеціальностей (у різні роки до їхнього викладання долучалися й інші відомі фахівці інститутського відділення релігієзнавства – зокрема Віта Титаренко й Оксана Горкуша). Навіть після того, як унаслідок чергових освітніх трансформацій МОН наприкінці 2000-х рр. релігієзнавство зникло з так званого Державного переліку загальнообов'язкових гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, деякі з авторських курсів, розроблених у 1990-х колегами з відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, досі зберігаються (звісно, у трансформованому

⁴ Певний час С. В. Пролєєв опікувався також дослідницькою практикою магістрантів-філософів.

⁵ У вересні 1997 р. Сергій Іванович Головащенко перейшов у штат кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, де працює донині, забезпечуючи викладання ключових релігієзнавчих дисциплін.

вигляді) в навчальних планах кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА. Йдеться, зокрема, про курс конфесійного релігієзнавства з початковою назвою «Релігієзнавство-2», який ініціював і упровадив у навчальний процес ще на початку 1990-х рр. Анатолій Колодний. Метою цього курсу було ознайомлення з діяльністю конкретних релігійних конфесій шляхом безпосередніх відвідин і спілкування з їхніми очільниками. Під час занять студенти мали змогу прослухати лекції представителів християнських церков, провідників протестантських деномінацій, вищих духовних осіб мусульман тощо. На початку 2000-х рр. струмиської особливості «інтерактивності» додала до цього курсу, згодом перейменованого на «Практичне релігієзнавство», професор Людмила Филипович, чия понад 25-річна викладацька діяльність на кафедрі філософії та релігієзнавства відіграла помітну роль у розбудові релігієзнавчої освіти в НаУКМА. Під керівництвом Людмили Олександрівни кілька поколінь моголянських студентів ознайомлювалися з віровченнями, обрядами, організаційними формами та діяльністю релігійних спільнот України, відвідуючи їхні храми, монастирі, духовні навчальні заклади, центри тощо. Безпосередньо спілкуючись із вірянами та лідерами церков, релігійних організацій, місій, релігійних мас-медіа тощо, вони мали змогу досягти релігійне життя у динамічному різноманітті його проявів і втілювати результати свого «включеного спостереження» у відповідних інформаційних та аналітичних матеріалах, наукових публікаціях тощо. Мають цю змогу і нинішні студенти НаУКМА, здобуваючи навички «практичного релігієзнавства» під керівництвом старшого наукового співробітника Інституту філософії, професора Віти Титаренко.

Зрозуміло, що педагогічна діяльність співробітників Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України в НаУКМА ніколи не вичерпувалася лише викладанням курсів. Починаючи з 1990-х рр., під їхнім керівництвом було підготовлено й захищено чимало бакалаврських і магістерських кваліфікаційних робіт, а також виконано кілька кандидатських дисертацій аспірантів кафедри філософії та релігієзнавства. Принагідно зазначимо, що протягом 2000–2020 рр. захисти дисертаційних робіт аспірантів і докторантів кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА відбувалися переважно в інститутських спецрадах.

Беручи активну участь у відродженні філософської освіти в Києво-Моголянській академії, співробітники Інституту філософії імені

Г. С. Сковороди НАН України з перших років долучилися й до наукової діяльності НаУКМА. Чотири міжнародні наукові конференції з циклу «Філософські читання пам'яті Памфіла Юркевича», проведені в 1994–1997 рр., міжнародний колоквиум «Призначення Університету: його незалежність та місце в суспільстві», що відбувся спільно з французькими колегами у вересні 1995 р., релігієзнавчі міжнародні конференції «Релігія в контексті суспільних і духовних реалій сьогодення» (травень 1995 р.) та «Петро Могила і сучасність: до 400-річчя від дня народження» (березень 1996 р.), започаткована у 1995 р. щорічна міжнародна наукова конференція «Україна: людина, суспільство, природа» – жоден із цих резонансних наукових заходів, що відбулися в НаУКМА у 1990-х, не обходився без участі співробітників Інституту філософії або проводився спільно з ним. Не кажу вже про їхню участь у літніх філософських школах у Конча-Заспі (1996), Пущі-Водиці (1997) та Алушті (1998), що залишили яскравий слід у пам'яті тогочасних студентів-філософів НаУКМА.

Серед знакових для становлення НаУКМА як дослідницького університету подій 1990-х рр. варто згадати й започаткування фахових періодичних видань. Той факт, що саме кафедра філософії та релігієзнавства на чолі з Віленом Горським постала біля витоків університетської наукової періодики (перший том «Наукових записок НаУКМА» вийшов у 1996 р. саме в серії «Філософія та релігієзнавство», а перший випуск альманаху «Магістеріум» – в 1998 р. у серії «Історико-філософські студії»), є доволі промовистим свідченням її здобутого вже в ті роки статусу потужного науково-дослідного осередку, який вона впевнено зберігає донині. До здобуття цього статусу були безпосередньо причетні й колеги з Інституту філософії, які зробили свій внесок у становлення кафедральної наукової періодики і як члени редколегій (Мирослав Попович, Анатолій Колодний, Анатолій Єрмоленко), і як автори (поряд із щойно названими – Сергій Кримський, Віктор Малахов, Степан Кошарний, Людмила Филипович, Тетяна Чайка, Ніна Поліщук та ін.). Принагідно не можна не згадати й участі співробітників Інституту філософії у підготовці до друку фахових збірників кафедри культурології, у змістовному наповненні відомого інтелектуального часопису «Дух і Літера», який видавав Центр європейських досліджень НаУКМА з 1997 р., а також у написанні статей для енциклопедії «Києво-Моголянська академія в іменах», над якою працював із перших днів розбудови університету центр «Спадщина Києво-Моголян-

ської академії» на чолі з відомою дослідницею історії КМА Зоєю Хижняк (1931–2020).

Промовистим свідченням тісної співпраці між кафедрою філософії та релігієзнавства НаУКМА та Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України у царині наукової роботи була участь його співробітників у низці колективних наукових проєктів, ініційованих Віленом Горським у 1990-х – на початку 2000-х рр. Згадаймо, зокрема, збірники наукових праць «Київські обрії: історико-філософські нариси» (Горський & Ткачук, 1997), «Образ Христа в історії української культури» (Горський, 2001), «Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: світовий та вітчизняний контекст» (Горський, 2002), колективну монографію «Київ в історії філософії України» (Горський та ін., 2000) та біобібліографічний словник «Філософська думка в Україні» (Горський & Ткачук, 2002) – до підготовки цих видань було долучено й колеґ з Інституту філософії (Сергій Кримський, Валерія Нічик, Віктор Малахов, Ярослава Стратій, Володимир Білодід, Станіслав Бондар та ін.). Так само, науковці кафедри філософії та релігієзнавства завжди входили до складу інститутських спецрад із захисту докторських і кандидатських дисертацій (Вілен Горський, Марина Ткачук, згодом – Юрій Сватко, Вадим Менжулін, Тарас Лютий), були членами редколегії (Вілен Горський – до 2007 р., Марина Ткачук – з 2007 р. донині) і постійними авторами інститутського журналу «Філософська думка», брали активну участь у наукових заходах і проєктах, ініційованих Інститутом філософії – зокрема проведенні II Філософського конгресу України «Філософія і культура» (1995), підготовці збірника наукових праць «Феномен української культури: методологічні засади осмислення» (Шинкарук & Бистрицький, 1996), статей до «Філософського енциклопедичного словника» (Шинкарук, 2002) тощо.

Історикам освіти й науки ще належить ретельно зібрати і скласти цілісну та багатогран-

ну картину тісної співпраці між НаУКМА та Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, що розпочалася з перших днів відродження Києво-Могилянської академії і триває донині. Але й зазначеного вище цілком достатньо для усвідомлення вагомості ролі науковців Інституту філософії у потужному «старті» й стрімкому становленні кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА як одного з найефективніших осередків філософської освіти і науки в Україні, у підготовці перших в Україні бакалаврів (1996) і магістрів (1998) філософії. Водночас тісна 30-річна співпраця між Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України і кафедрою філософії та релігієзнавства НаУКМА стала не лише однією з фундаментальних засад могилянської філософської школи. Вона виявилася потужним стимулом для творчої самореалізації тих наших інститутських колеґ, що брали і беруть участь у безпрецедентному, по суті, міжінституційному філософсько-освітньому проєкті, який реалізує кафедра філософії та релігієзнавства НаУКМА, розробляючи нову модель філософської освіти, вільну від «атавізмів» радянської доби і відповідну запитам сучасності.

Варто додати, що досвід викладання і безпосередньої участі у підготовці фахівців-філософів і філософському «щепленні» здобувачів освіти різних рівнів і спеціальностей, занурення в динамічне університетське повсякдення й унікальну могилянську атмосферу стали важливим фактором професійного зростання інститутських колеґ, потужним стимулом їхньої дослідницької діяльності й яскравою сторінкою творчого життя й інтелектуальної біографії. Є всі підстави сподіватися, що цей досвід розвиватиметься й поглиблюватиметься надалі, зокрема й за участю спільних вихованців Могилянки та Інституту філософії, тих випускників філософських програм НаУКМА, які вже понад 20 років поповнюють аспірантуру і штат інститутських відділів.

Список посилань

- Брюховецький, В. С. (2002). Відродження Києво-Могилянської академії сьогодні було б неможливим... *Столиця*, 29, 6.
- Горський, В. С. (2011а). Дещо про історію з історією філософії (Суб'єктивні роздуми з приводу ювілею). В М. Л. Ткачук (Ред.), *Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання* (с. 288–310). Аграр Медіа Груп.
- Горський, В. С. (2011б). Інтерв'ю Вілена Горського з Юрієм Завгороднім. У М. Л. Ткачук (Ред.), *Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання* (с. 259–279). Аграр Медіа Груп.
- Горський, В. С. (Ред.). (2001). *Образ Христа в історії української культури*. Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Горський, В. С. (Ред.). (2002). *Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: європейський контекст*. Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Горський, В. С., Стратій, Я. М., Тихолаз, А. Г., & Ткачук, М. Л. (2000). *Київ в історії філософії України*. Вид. дім «Києво-Могилянська академія»; Університетське видавництво «Пульсар».
- Горський, В. С., & Ткачук, М. Л. (Ред.). (1997). *Київські обрії: історико-філософські нариси*. Стилос.
- Горський, В. С., & Ткачук, М. Л. (Ред.). (2002). *Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник*. Університетське видавництво «Пульсар».

- Драч, І. Ф., Кримський, С. Б., & Попович, М. В. (1984). *Григорій Сковорода: Біографічна повість*. Молодь.
- Єрмоленко, А. М. (1999). Комуникативна практична філософія. Либідь.
- Кримський, С. Б. (2005). Фортеця української духовності. *День, 194 (22 жовтня)*.
- Малахов, В. А. (1996). *Етика: курс лекцій: навчальний посібник*. Либідь.
- Малахов, В. А. (2006). *Етика спілкування: навчальний посібник*. Либідь.
- Остриянін, Д. Х. (Ред.). (1966). *Нарис історії філософії на Україні*. Наукова думка.
- Попович, М. В. (2015). *Київ як «другий Єрусалим»*. НаУКМА.
- Ткачук, М. Л. (2000). *Київська академічна філософія XIX – початку XX ст.: методологічні проблеми дослідження*. Випол.
- Ткачук, М. Л. (2002). Філософські курси Києво-Могилянської академії в контексті європейського схоластичного дискурсу. В В. С. Горський (Ред.), *Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: європейський контекст* (с. 39–66). Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Ткачук, М. Л. (2011а). Вілен Горський: на шляху до себе. У М. Л. Ткачук (Ред.), *Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання* (с. 9–40). Аграр Медіа Груп.
- Ткачук, М. Л. (2011б). Києво-Могилянська академія і становлення філософської освіти в Україні. В М. Л. Ткачук (Ред.), *Філософська освіта в Україні: історія та сучасність* (с. 8–28). Аграр Медіа Груп.
- Ткачук, М. Л. (2011с). Філософія в Київській духовній академії: освітній аспект. В М. Л. Ткачук (Ред.), *Філософська освіта в Україні: історія та сучасність* (с. 66–94). Аграр Медіа Груп.
- Ткачук, М. Л. (2014). Києво-Могилянська академія в історії філософської освіти. *Пам'ятки України, 197*, 32–41.
- Ткачук, М. Л. (2016). Інститут філософії в інтелектуальній біографії Вілена Горського. *Філософська думка, 6*, 113–121.
- Ткачук, М. Л., & Юринець, Я. І. (2011). Спадщина Вілена Горського (1931–2007): бібліографічний покажчик. В М. Л. Ткачук (Ред.), *Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання* (с. 317–384). Аграр Медіа Груп.
- Шинкарук, В. І. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Абрис.
- Шинкарук, В. І., & Бистрицький, Є. К. (Ред.). (1996). *Феномен української культури: методологічні засади осмислення*. Фенікс.

References

- Briukhovetskyi, V. S. (2002). Vidrozhennia Kyievo-Mohylianskoï akademii sohodni bulo b nemozhlyvym... [Revival of the Kyiv-Mohyla Academy Would be Impossible Today]. *Stolytsia, 29*, 6 [in Ukrainian].
- Drach, I. F., Krymskyi, S. B., & Popovych, M. V. (1984). *Hryhorii Skovoroda: Biohrafichna povist* [Hryhorii Skovoroda: Biographical Story]. Molod [in Ukrainian].
- Horskyi, V. S. (2011a). Deshecho pro istoriiu z istoriieiu filosofii (Subiektivni rozдумы z pryvodu yuvileiu) [Something about Story with History of Philosophy (Subjective Reflections upon the Anniversary)]. In M. Tkachuk (Ed.), *Vilen Horskyi: dotyky, smysly, spohliadannia* [Vilen Horsky: Touches, Meanings, Contemplations] (pp. 288–310). Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Horskyi, V. S. (2011b). Interviu Vilena Horskoho z Yuriem Zavorodnim [Vilen Horsky's Interview with Yuri Zavorodniy]. In M. Tkachuk (Ed.), *Vilen Horskyi: dotyky, smysly, spohliadannia* [Vilen Horsky: Touches, Meanings, Contemplations] (pp. 259–279). Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Horskyi, V. S. (Ed.). (2001). *Obraz Khrysta v istorii ukrainskoï kultury* [The Image of Christ in the History of Ukrainian Culture]. Publishing house “Kyievo-Mohylianska akademiia” [“Kyiv-Mohyla Academy”] [in Ukrainian].
- Horskyi, V. S. (Ed.). (2002). *Relihiino-filosofska dumka v Kyievo-Mohylianskii akademii: yevropeyskyi kontekst* [Religious and Philosophical Thought in Kyiv Mohyla Academy: European Context]. Publishing house “Kyievo-Mohylianska akademiia” [“Kyiv-Mohyla Academy”] [in Ukrainian].
- Horskyi, V. S., Stratii, Ya. M., Tykholaz, A. H., & Tkachuk, M. L. (2000). *Kyiv v istorii filosofii Ukrainy* [Kyiv in the History of Philosophy of Ukraine]. Publishing house “Kyievo-Mohylianska akademiia” [“Kyiv-Mohyla Academy”]; Universytetske vydavnytstvo “Pulsary” [in Ukrainian].
- Horskyi, V., & Tkachuk, M. (Eds.). (1997). *Kyivski obrii: istoryko-filosofski narysy* [Kyiv Horizons: Historical and Philosophical Essays]. Stylos [in Ukrainian].
- Horskyi, V., & Tkachuk, M. (Eds.). (2002). *Filosofska dumka v Ukraini. Biobibliohrafichni slovnyk* [Philosophical Thought in Ukraine: Biobibliographic Dictionary]. Universytetske vydavnytstvo “Pulsary” [in Ukrainian].
- Krymskyi, S. B. (2005). Fortetsia ukrainskoï dukhovnosti [The Fortress of Ukrainian Spirituality]. *Den, 194 (October 22)* [in Ukrainian].
- Malakhov, V. A. (1996). *Etyka: kurs lektsii: navchalnyi posibnyk* [Ethics: a Course of Lectures: tutorial]. Lybid [in Ukrainian].
- Malakhov, V. A. (2006). *Etyka spilkuvannia: navchalnyi posibnyk* [Ethics of Communication: tutorial]. Lybid [in Ukrainian].
- Ostriianin, D. Kh. (1966). *Narys istorii filosofii na Ukraini* [Essay on the History of Philosophy in Ukraine]. Naukova dumka [in Ukrainian].
- Popovych, M. V. (2015). *Kyiv yak “druhyi Yerusalym”* [Kyiv as the “Second Jerusalem”]. NaUKMA [in Ukrainian].
- Shynkaruk, V. I. (Ed.). (2002). *Filosofskii entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic dictionary]. Abrys [in Ukrainian].
- Shynkaruk, V. I., & Bystrytskyi, Ye. K. (Eds.). (1996). *Fenomen ukrainskoï kultury: etodolohichni zasady osmyslennia* [The Phenomenon of Ukrainian Culture: Methodological Principles of Understanding]. Feniks [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2000). *Kyivska akademichna filozofia XIX – poch. XX st.: metodolohichni problemy doslidzhennia* [Kyiv Academic Philosophy of the 19th – Early 20th Centuries: Methodological Problems of Research]. VIPOL [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2002). Filozofski kursy Kyievo-Mohylianskoï akademii v konteksti yevropeiskoho skholastychnoho dyskursu [Philosophical Courses of the Kyiv-Mohyla Academy in the Context of European Scholastic Discourse]. In V. S. Horskyi (Ed.), *Relihiino-filosofska dumka v Kyievo-Mohylianskii akademii: yevropeyskyi kontekst* [Religious and Philosophical Thought in Kyiv Mohyla Academy: European Context] (pp. 39–66). Publishing house “Kyievo-Mohylianska akademiia” [“Kyiv-Mohyla Academy”] [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2011a). Vilen Horskyi: na shliakhu do sebe [Vilen Horsky: on the Path to Himself]. In M. Tkachuk (Ed.), *Vilen Horskyi: dotyky, smysly, spohliadannia* [Vilen Horsky: Touches, Meanings, Contemplations] (pp. 9–40). Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2011b). Kyievo-Mohylianska akademiia i stanovlennia filozofskoi osvity v Ukraini [Kyiv-Mohyla Academy and the Formation of Philosophical Education in Ukraine]. In M. L. Tkachuk (Ed.), *Filosofska osvita v Ukraini: istoria ta suchasnist* [Philosophical Education in Ukraine: History and Modernity] (pp. 8–28). Kyiv: Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2011c). Filozofia v Kyivskii dukhovnii akademii: osvittii aspekt [Philosophy in Kyiv Theological Academy: the Educational Aspect]. In M. L. Tkachuk (Ed.), *Filosofska osvita*

- v Ukraini: istoriia ta suchasnist [Philosophical Education in Ukraine: History and Modernity] (pp. 66–94). Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2014). Kyievo-Mohylianska akademiia v istorii filozofskoi osvity [Kyiv-Mohyla Academy in the History of Philosophy Education]. *Pamiatky Ukrainy*, 197, 32–41 [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L. (2016). Instytut filosofii v intelektualnii biohrafii Vilena Horskoho [The Institute of Philosophy in Intellectual Biography of Vilen Horsky]. *Filosofska dumka*, 6, 113–121 [in Ukrainian].
- Tkachuk, M. L., & Yurynets, Ya. I. (2011). Spadshchyna Vilena Horskoho (1931–2007): bibliografichni pokazhchyk [Heritage of Vilen Horsky (1931–2007): a Bibliography]. In M. Tkachuk (Ed.), *Vilen Horskyi: dotyky, smysly, spohliadannia* [Vilen Horsky: Touches, Meanings, Contemplations] (pp. 317–384). Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Yermolenko, A. M. (1999). *Komunikatyvna praktychna filozofia* [Communicative Practical Philosophy]. Libra [in Ukrainian].

Maryna Tkachuk

THE CONTRIBUTION OF INSTITUTE OF PHILOSOPHY OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE TOWARDS THE DEVELOPMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES IN THE NATIONAL UNIVERSITY OF “KYIV-MOHYLA ACADEMY”

The article for the first time in the scientific literature highlights the place and role of the Institute of Philosophy of H. S. Skovoroda of National Academy of Sciences of Ukraine in the creation and development of the Department of Philosophy and Religious Studies of the National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (NaUKMA), established 1992. Focusing on important role of the scientists of the Institute of Philosophy in the actualization of the intellectual heritage and institutional memory of the glorious Kyiv-Mohyla Academy (KMA, 1615–1817), the article stresses the direct involvement of scientists and philosophers of the National Academy of Sciences of Ukraine in the revival of the Kyiv-Mohyla Academy as a modern university, started 30 years ago by a group of Ukrainian scientists and educators headed by Vyacheslav Briukhovetskyi, and training of the first bachelors and masters of philosophy in Ukraine. Revealing the main goal of the Department of Philosophy and Religious Studies of NaUKMA – the formation of a new generation of Ukrainian philosophers whose professional level meets modern Western standards, the author focuses attention on the model of philosophical education formed in cooperation with scientists of the Institute of Philosophy, innovative for the post-Soviet era. This model is based on a combination of general humanitarian and professional training, educational process and scientific studies, students’ in-depth knowledge of both history as well as modern directions and trends of philosophical thought, primary sources on classical and modern philosophy, proper mastery of foreign languages with the aim of directly studying the original heritage of the worldwide and Ukrainian philosophical thought, as well as the latest research literature. Outlining the achievements of the leading specialists of the Institute in the field of teaching and implementation of philosophical educational programs of NaUKMA, the author proves that their long-term cooperation with the university has become not only one of the fundamental foundations of the NaUKMA’s philosophical school, but also a powerful stimulus for professional development and creative self-realization of its Institute colleagues.

Keywords: Institute of Philosophy of H. S. Skovoroda of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv-Mohyla Academy, National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (NaUKMA), philosophy, religious studies, education.

Матеріал надійшов 01.09.2022

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)